

Ryszard Barczyk
Katedra Koniunktury Gospodarczej
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Recenzja

**rozprawy doktorskiej Krzysztofa Orlika pt.: „Ekonomia behawioralna w
wyjaśnieniu zjawisk makroekonomicznych ze szczególnym uwzględnieniem
kryzysów ekonomicznych”, przygotowanej na Wydziale Nauk Ekonomicznych
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu**

Jednym z kierunków badań zjawisk i procesów gospodarczych, powstałych w drugiej połowie XX wieku, jest ekonomia behawioralna, która wykorzystuje podstawy psychologiczne i socjologiczne, a jednocześnie uzupełnia istniejący dorobek ekonomii głównego nurtu. Przygotowana przez K. Orlika rozprawa doktorska jest udaną próbą wykorzystania dorobku ekonomii behawioralnej w interpretacji wybranych procesów makroekonomicznych. W pracy tej szczególną uwagę zwrócono na analizę znaczenia tej ekonomii behawioralnej w interpretacji przyczyn kryzysu finansowego, który wybuchł w gospodarce światowej w 2008 roku.

Przedstawiona rozprawa jest zbudowana z czterech wzajemnie powiązanych części, które tworzą spójną koncepcję teoretyczną. Dwa pierwsze rozdziały formułują przedmiot badań ekonomii behawioralnej, kierunki analiz i stosowane w nich metody. W szczególności w pierwszej części zostały przyjęte definicje ekonomii behawioralnej na tle ekonomii głównego nurtu. Omawiano w niej nie tylko etapy uwzględniania aspektów psychologicznych i socjologicznych we współczesnej ekonomii, zwłaszcza w odniesieniu do zagadnienia racjonalności normatywnej, ale także główne nurty i metody badawcze, stosowane w tym kierunku. Wskazano także na pewne zarzuty w stosunku do tej koncepcji, sformułowane przez zwolenników ekonomii głównego nurtu. Rozdział drugi zawiera charakterystykę działania podmiotów gospodarczych, która determinuje powstanie i kształtowanie procesów makroekonomicznych. W tej części przedstawiono najpierw dwoistość psychologicznej natury człowieka oraz

omówiono przykłady błędów poznawczych, które występują w działalności gospodarczej. Główna część rozważań, zawartych w tym rozdziale, to prezentacja najważniejszych koncepcji teoretycznych, które pojawiają się w działaniu każdego człowieka, a na które składają się: teoria perspektywy, mentalne księgowanie oraz hiperboliczne dyskontowanie w czasie. Ważną rolę odgrywa także analiza preferencji społecznych, które mogą prowadzić do anomalii w działaniach decyzyjnych (egoizm i altruizm, uczciwość, asymetria informacji oraz zaufanie i wzajemność).

O ile dwa pierwsze rozdziały tworzą teoretyczną podstawę analiz w ekonomii behawioralnej, to następna część, obejmująca rozdziały trzeci i czwarty, to próba wykorzystania tego nurtu do interpretacji procesów makroekonomicznych. Konstrukcja rozdziału trzeciego jest oparta na koncepcji wykładu wygłoszonego przez G. Akerlofa z okazji przyznawania mu nagrody Nobla z ekonomii. K. Orlik analizuje tutaj wybrane problemy makroekonomiczne, a każdy z nich jest przedstawiony w ten sposób, że najpierw są prezentowane poglądy ekonomii głównego nurtu, a następnie są one uzupełniane o istniejący w tym zakresie dorobek ekonomii behawioralnej. Rozdział ostatni to analiza kryzysu finansowego, który wybuchł w gospodarce światowej w latach 2007-2008. Podobnie jak poprzednio w tej części omówiono najpierw przyczyny tego kryzysu, sformułowane w ekonomii głównego nurtu, a następnie omówiono poglądy ekonomistów behawioralnych. Rozprawa kończy się zakończeniem, wykazem literatury oraz spisem tabel i rysunków.

Recenzowana dysertacja traktuje o ważnych, współczesnych kwestiach makroekonomicznych poprzez pryzmat dorobku ekonomii behawioralnej. O ile problemy te są znane w literaturze anglosaskiej, to ich znajomość w literaturze polskiej jest ograniczona. Szczególnie cennym jest w tym przypadku szczegółowa analiza głównych tez dotyczących ekonomicznych działań jednostek i grup w ekonomii behawioralnej. Ta część rozważań została przygotowana na podstawie logicznej analizy bogatego dorobku istniejącego w literaturze anglosaskiej. Na tej podstawie Autor proponuje nowatorską prezentację kierunku, występującego we współczesnej ekonomii. Istotnym elementem rozprawy jest także adaptacja tez ekonomii behawioralnej w interpretacji ważnych zagadnień makroekonomicznych, a w szczególności kryzysu finansowego ostatnich lat.

W stosunku do przedstawionej dysertacji można sformułować uwagi, które jednakże mają jedynie charakter polemiczny i uzupełniający w stosunku do treści znajdujących się w rozprawie. Pierwsza z nich dotyczy tytułu pracy. Uważam, że tytuł ten jest zbyt szeroki w stosunku do zawartości. W tytule tym zamiast słowa wyjaśnienia powinno być użyte słowo interpretacja, które jest stwierdzeniem łagodniejszym, gdyż proces wyjaśniania badanych zagadnień nie jest pełny i zakończony. Taki wniosek wynika z rozważań, zawartych w dysertacji. Uważam także, że w tytule nie powinno znajdować się pojęcie, szeroko rozumianego kryzysu ekonomicznego, gdyż w rozprawie jest w zasadzie mowa o kryzysie finansowym, który doprowadził do recesji koniunkturalnej, występującej w większości krajów świata. Uwaga ta dotyczy także tytułu analiz zawartych w czwartym rozdziale. Wynika z nich, że Autor używa zamiennie pojęć kryzys ekonomiczny, kryzys finansowy czy cykl koniunkturalny. Uważam, że jest to pewne uproszczenie, które może prowadzić do niejasności i nieporozumień. W tym przypadku należy pamiętać, że kryzysy finansowe są fazą specyficznego cyklu finansowego, a jednocześnie mogą one być ewentualną przyczyną powstawania ogólnogospodarczego cyklu koniunkturalnego. Fazą tego cyklu nie jest kryzys a recesja. Pojęcie kryzysu jest w literaturze przedmiotu wykorzystywane dla oznaczenia fazy niepomyślnej koniunktury cyklu klasycznego, występującego w okresie XIX wieku, którego twórcą był C. Juglar. Niestety w części czwartej Autor zbyt mało uwagi poświęcił na przedstawienie kanału transmisji impulsów finansowych i ich roli w kształtowaniu mechanizmu i morfologii współczesnej recesji koniunkturalnej będącej fazą ogólnogospodarczego cyklu koniunkturalnego.

Inna uwaga dotyczy celu pracy (s. 6) uważam, że Autor zbyt pochopnie stwierdził, iż w rozprawie chodzi o „... krytyczną analizę koncepcji ekonomii behawioralnej i konfrontację ... z osiągnięciami makroekonomii głównego nurtu ...” przesądając w ten sposób końcowy wynik rozważań. Można także dyskutować z treścią głównej hipotezy pracy o wykorzystaniu przez ekonomię głównego nurtu ekonomii behawioralnej „... w procesie analizy jak i formułowania polityki gospodarczej”. Jak wynika z treści pracy kwestiom tym poświęcono zbyt mało miejsca, a główna uwaga została skoncentrowana na ocenie możliwości i zakresu

wykorzystania ekonomii behawioralnej w interpretacji wybranych problemów makroekonomicznych. Autor nie badał celów, narzędzi polityki gospodarczej, jej charakteru i skuteczności by móc na tej podstawie sądzić o jej formułowaniu.

W rozdziale trzecim, który jest ważną częścią rozprawy, przedstawiono możliwości wykorzystania ekonomii behawioralnej w interpretacji zjawisk i procesów makroekonomicznych. W szczególności Autor analizował naturę bezrobocia i istnienie jego niedobrowolnej formy, podkreślając poglądy ekonomii keynesowskiej i nowej ekonomii klasycznej. Analizy te następnie uzupełniono o tezy wywodzące się z ekonomii behawioralnej. Istotnym ich elementem jest również, sformułowanie przyczyn istnienia bezrobocia niedobrowolnego. Kolejną, ważną kwestią to interpretacja zależności między inflacją i bezrobociem, wyrażoną przez krzywą Phillipsa. Istotnym problemem analizowanym w rozprawie, poprzez pryzmat ekonomii behawioralnej, jest także efektywność polityki monetarnej, która jest rozumiana jako wpływ pieniądza na wielkość produkcji i zatrudnienia. Następnie K. Orlik analizuje związek między konsumpcją i oszczędnościami, twierdząc, że jest to istotna kwestia dla stabilności systemu finansowego, zwłaszcza w warunkach niewystarczającej stopy oszczędności emerytalnych. Problem nadmiernej zmienności rynków finansowych w stosunku do fundamentalnej wartości aktywów jest badany poprzez pryzmat finansów behawioralnych i teorii rynków efektywnych w warunkach nadmiernej zmienności. Następnie analizowane zagadnienie, ukazujące mechanizmy transmisji zachowań pojedynczych ludzi i ich wpływ na zachowania zbiorowe i na zjawiska makroekonomiczne, budzi pewną wątpliwość dotyczącą kolejności tych rozważań. Ostatnie dwie kwestie przedstawiają: wykluczenie i mniejszości społeczne oraz wzrost gospodarczy, a także dobrobyt poprzez tezy sformułowane w ekonomii behawioralnej. Pewnym mankamentem tych analiz jest relatywnie słaby związek z rozważaniami prowadzonymi wcześniej.

Podjmując próbę oceny analiz zawartych w rozdziale trzecim można stwierdzić, że Autor mógł je uporządkować, przyjmując określone kryterium klasyfikacji i nawiązując do interpretacji kryzysu finansowego w ujęciu ekonomii behawioralnej, która znajduje się w kolejnym rozdziale. Na podstawie tych rozważań trudno jest znaleźć związki przyczynowe między częścią trzecią i czwartą. Oczywiście

uwaga ta nie sugeruje chęci korygowania lub poprawiania treści wystąpienia laureata nagrody Nobla ale jedynie o podkreślenie spójności analiz, zawartych w całej rozprawie.

Strona stylistyczna dysertacji nie nasuwa większych uwag krytycznych, gdyż stosowany język jest w pełni poprawny. Istniejąca w tym zakresie uwaga krytyczna dotyczy jedynie pewnych błędów maszynowych i interpunkcyjnych, które nie zostały skorygowane w przedstawionym maszynopisie.

Reasumując pragnę stwierdzić, że przygotowana przez K. Orlika rozprawa doktorska pt.: „Ekonomia behawioralna w wyjaśnieniu zjawisk makroekonomicznych ze szczególnym uwzględnieniem kryzysów ekonomicznych” jest wartościową dysertacją i spełnia ona wszystkie wymogi merytoryczne i formalne, stawiane przed pracami tego rodzaju. Dlatego też wnioskuję do Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu o dopuszczenie Kandydata do dalszych etapów w przewodzie doktorskim.

Poznań, dnia 09.06.2016 r.